Martin Henzelmann
(Austria, University of Vienna)

The Language of the Bessarabian Bulgarians

Abstract: This overview examines the language situation of the Bessarabian Bulgarians, focusing on their current settlement in the Republic of Moldova and Ukraine. It surveys the scholarly literature on Bulgarian as spoken in the region, with particular attention to studies addressing the structural features of local Bulgarian varieties. The paper also considers the sociolinguistic situation of the communities in the two countries and discusses the prospects for maintaining and preserving the Bulgarian language.
Keywords: Bulgarian language, Bessarabia, Moldova, Ukraine

Мартин Хенцелман
(Австрия, Виенски университет)

Езикът на бесарабските българи

Бесарабските българи представляват етнокултурна общност, която днес обитава територията на две държави – Украйна и Република Молдова. Тяхната численост в Украйна е по-голяма и според последното преброяване на населението през 2001 г. възлиза приблизително на 205 000 души. Следва обаче да се отбележи, че относителният им дял спрямо общото население е значително по-нисък в сравнение с този в Република Молдова. Според преброяването от 2024 г. в Молдова живеят около 38 200 българи – приблизително пет пъти по-малко, отколкото в съседна Украйна, но с по-висок процентен дял от населението. И в двете страни тази общност има статут на малцинство и е териториално концентрирана в определени региони. В Република Молдова българите са съсредоточени предимно в южната част на страната, в района на град Тараклия, който се утвърждава като център на българската култура. В Украйна най-значими са югозападните райони, включително град Болград и западната част на Одеска област, като важни исторически български селища се срещат и в други южни региони. Това се отнася напр. за териториите около Азовско море (Северното Приазовие), както и за полуостров Крим, който в близкото минало има особена роля в изследването на българския фолклор. В тези региони обаче българският език трудно се утвърждава като средство за ежедневна комуникация, за разлика от Бесарабия, където той и до днес се съхранява и активно функционира.

В началото на XIX век в Бесарабия – регион, който в голяма степен съвпада със съвременните граници на Република Молдова и прилежащите територии на Украйна – се заселват значителни групи български преселници. Този процес засяга преди всичко южната част на областта, известна като *Буджак*, която и до днес е основният ареал за етническите българи. Причините за миграцията са комплексни и трябва да бъдат разглеждани както в контекста на социално-икономическите и политическите условия в османска България, така и във връзка с колонизационната политика на Руската империя, която по това време установява контрол над региона. В резултат на предходната руско-турска война областта остава слабо населена, тъй като значителна част от първоначал-

ното мюсюлманско татарско население е принудена да я напусне. На мястото им се заселват различни православни общности, които пренасят със себе си разнообразни културни традиции и допринасят за формирането на специфичния мултиетнически облик на региона, запазен в значителна степен до днес (Kahl 2016).

Българските преселници в Бесарабия произхождат предимно от североизточните райони на днешна България. Те пренасят своите обичаи и културните си традиции и в различна степен съхраняват българските диалектни форми и до днес. Тези диалекти се основават главно на източнобългарските говори и проявяват редица характерни особености, типични за тази диалектна област (Колєснік/Kolesnik 2016; Кондов/Kondov 2017).

На територията на Република Молдова и Украйна местният вариант на българския език винаги е функционирал в условията на интензивни езикови контакти. Това се отнася преди всичко до езиците, които се говорят в непосредствена географска близост. Особено силно влияние върху българските диалекти оказва руският език, който по различни исторически и социални причини е много важен компонент в езиковата ситуация на региона. По този начин се формира интензивен и уникален контакт между местните български говори и руския език. Поради липсата на подобна езикова конфигурация в България бесарабските говори развиват своя собствена вътрешна динамика и сложно езиково разслоение.

Езиковият контакт между българския и руския език има асиметричен характер. Това означава, че влиянието на руския език върху българската езикова структура е значително по-силно, докато обратното влияние, т.е. наличието на българизми в руския език, възникнали в резултат на този контакт, са сравнително редки и достатъчно ограничени. Процесът на русифициране на местните българските говори се засилва особено през периода на Съветския съюз. В този контекст редица технически и социални нововъведения, които вече имат установени наименования в руския език, се възприемат и навлизат в бесарабските български говори. Допълнителен фактор е засилената урбанизация, съпътстваща индустриализацията на селските райони в съветския период. В резултат на това българското население на територията на Република Молдова и Украйна все по-често се оказва в интензивен контакт с руския език (Кондов 2025; Kahl 2026). Освен това владеенето на руския език на високо ниво се превръща в необходимост, тъй като той предоставя възможности за социална мобилност и професионална реализация в градската среда.

В редица изследвания са документирани особеностите, които се наблюдават в резултат на езиковия контакт между българския и руския език в Бесарабия. Най-обстойно е проучен лексикалният трансфер. Създадени са диалектни речници като например речника на Васил Кондов (Кондов/Kondov 2017), в който се съдържат множество лексикални единици, отбелязани като русизми. Заимстванията в локалната разговорна българска реч са относително добре документирани, тъй като те са ясно разпознаваеми и се проявяват в голям брой комуникативни ситуации. Поради това в множество описания на диалектите, както и в записи на автентична разговорна реч, могат да се открият достатъчно емпирични данни, свидетелстващи за интензивен езиков контакт.

Освен лексикалните единици езиковият контакт с руския език обхваща и всички останали езикови равнища. В резултат на това местният бесарабски български развива редица специфични структури, които могат да бъдат наблюдавани на фонетично, морфологично, синтактично, семантично и прагматично ниво. Във фонетичен план се откриват определени съвпадения със специфичните черти на източнобългарските диалекти и техните паралелни прояви в руския език. Това засяга преди всичко редукцията на задните гласни, която в руския език е стандартизирана, а в България се среща основно в

диалектна форма в източните региони на страната. В морфологичен аспект се констатират множество хибридни форми, при които например руска коренова морфема се контаминира с български суфикс. Синтаксисът също отразява определени структури, заимствани от руския език като напр. формирането на приблизителни количествени изрази по модел на руската инверсия (напр. *човека десет* вм. *десет човека*). По-подробно за проявите на този силен езиков контакт вж. в монографиите на Зоя Барболова (Барболова/Barbolova 2013) и Васил Кондов (Кондов/Kondov 2025).

По отношение на семантиката и прагматиката до момента са проведени значително по-малко изследвания, въпреки че в тази област се наблюдават редица интересни явления. На семантично равнище може да се установи, че значението на отделни лексеми е претърпяло модификации. Т. напр. в българския и руския език съществува лексемата *гора*. В книжовния български език тя означава залесена територия, а в руския език - *планина*. В бесарабските български говори обаче се възприема руското значение, като лексемата *гора* се използва със значение *планина*, което ясно свидетелства за влиянието на руската езикова среда.

В прагматиката интерес представлява не само вербалната, но и невербалната комуникация. В рамките на вербалното общуване може да се отбележи, че формулите за поздрав и сбогуване се използват по-икономично в сравнение с българския език, говорен в България. Невербалната комуникация също разкрива съществени различия спрямо българската система на жестове. Напр. клатенето на глава в Бесарабия се интерпретира като отрицание, докато кимането означава съгласие. В България, както е известно, тази система на жестова семиотика функционира по обратен начин.

Езиковият и културният контакт днес се наблюдава и по отношение на румънския и украинския език, но той остава значително по-ограничен в сравнение с влиянието на руския език. Очаква се обаче процесите в съвременната образователна система на Република Молдова и Украйна да доведат до постепенното утвърждаване на държавно-административната терминология в българския език на местното население. Това вече може да се наблюдава в Молдова, където например академичните степени се обозначават по начина, характерен за румънския език, а не по модела, използван в България (срв. *доктор хабилитат* вместо *хабилитиран доктор*, както и двете форми *конференциар* или *доцент*).

Съхранението на българския език в следващите поколения ще зависи в решаваща степен от три основни фактора. Първият от тях е политическата воля, както и свързаните с нея национални закони и нормативни разпоредби, регулиращи употребата на малцинствените езици. Ако тези рамкови условия са адекватно съобразени с нуждите на местната общност, тяхното интегриране в образователната структура на съответната държава не среща съществени пречки. Такава тенденция вече се наблюдава в Република Молдова, където българският език е в значителна степен включен в образователната система. По-ограничен е процесът в Украйна, макар че действащото езиково законодателство, което по разбираеми причини цели да повиши престижа и употребата на украинския език в обществения живот, се различава от ситуацията в Република Молдова (Csernicskó 2020; Bochmann 2022).

На второ място възниква въпросът как ще се финансират в дългосрочен план образователните мерки и преподавателският състав. Както Република Молдова, така и Украйна разполагат с ограничени финансови ресурси, като в случая на Украйна настоящата военна обстановка представлява допълнително съществено препятствие. В резултат на това не само финансовите канали са ограничени, но и липсват човешки ресурси и необходимите условия за нормално провеждане на учебния процес. В дългосрочна перспектива едва ли ще бъде възможно да се разчита изцяло на външно финансово подпомагане.

Макар че и в България се търсят възможности за подкрепа на българските общности в чужбина и страната вече оказва съществена помощ, наличните средства също са ограничени. Поради това е необходимо разработването на устойчива дългосрочна стратегия за външно финансиране, която би могла да се осъществи напр. чрез структури на Европейския съюз в рамките на проекти, насочени към малцинствата.

Решаващ обаче е третият фактор, който се отнася до самата езикова общност. Тя трябва да проявява активна ангажираност, да изпраща децата си в съответните образователни институции, да отдава значение на употребата на езика в семейната и социалната среда и да насърчава следващото поколение да съхранява българския език. При изпълнение на тези условия бесарабският български би могъл да се запази и в бъдеще.

ЛИТЕРАТУРА

Барболова 2013: *Барболова, З.* Българският говор в Николаевската Търновка (Украйна). Одеса: Симекс-принт (Barbolova 2013: *Barbolova, Z.* Balgarskiat govor v Nikolaevskata Tarnovka (Ukrayna). Odessa: Simeks-print).
https://www.abcdar.com/magazine/VII/Barbolova_TERNOVKA_1314-9067_VII.pdf

Колєснік 2016: *Колєснік, В. О. Георгієва, С.* Болгарські говірки півдня України. Хрестоматія. Тексти. Ізмаїл: ІРБІС (Kolesnik 2016: *Kolesnik, V. O. Georgieva, S.* Bolharski hovirki pivdnya Ukrainy. Khrestomatia. Teksty. Izmayil: IPBIS).

Кондов 2017: *Кондов, В.* Кратък речник на кортенския говор в Бесарабия (Република Молдова). Тараклия: ТДУ (Kondov 2017: *Kondov, V.* Kratak rechnik na kortenskiya govor v Besarabia. Taraklia: TDU).
https://tdu-tar.md/images/files/5_nauka/6_publikacii/knigi/kratk_recnik.pdf

Кондов 2025: *Кондов, В.* Езикът на българите на Пусто пладне – в Украйна и Молдова: История и съвременно състояние. Класификация, библиография, карти, текстове. Тараклия: ТДУ. (Kondov 2025: *Kondov, V.* Ezikat na balgarite na Pusto pladne – v Ukrayna i Moldova: Istoriya i savremenno sastoyanie. Klasifikatsiya, bibliografiya, karti, tekstove. Taraklia: TDU).

Bochmann 2022: *Bochmann, K.* Langues minoritaires et conflits linguistiques. Quels défis pour l'Europe du XXIe siècle? – In: Noirard, S., W. Hutchinson (dir.). Transmettre les langues minorisées. Entre promotion et relégation. Rennes: Presses Universitaires de Rennes: 25–36.

Csernicskó 2020: *Csernicskó, I. et al*. Ukrainian language policy gone astray. The Law of Ukraine "On Supporting the Functioning of the Ukrainian Language as the State Language". Analytical Overview. Törökbálint: Termini Egyesület.
https://real.mtak.hu/135071/1/Ukrainian-language-policy-gone-astray.pdf

Kahl 2016: *Kahl, T. Nechiti, I.* Minderheitensprachen und Kulturkontakt im Budschak. Eindrücke einer Feldforschung in Südbessarabien (Ukraine). – In: Dahmen, W. et al. (Hrsg.). Romanische Kleinsprachen heute. Romanistisches Kolloquium XXVII). Tübingen: Narr Francke Attempto: 3–32.

Kahl 2026: *Kahl, T. Henzelmann, M. Börger, G.* Die Bulgaren in Bessarabien und Taurien. Geschichte, Sprache und Kultur im nördlichen Schwarzmeerraum. Forum: Bulgarien, 8. Berlin: Frank & Timme.
https://www.frank-timme.de/de/programm/produkt/die_bulgaren_in_bessarabien_und_taurien?file=/site/assets/files/8426/die_bulgaren_in_bessarabien_und_taurien.pdf